

Asia: VN/2821/2024

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

a) Mitä vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

Muutos on perusteltu sekä laitospäätöksiä perhehoidossa olevien lasten osalta ja selkeyttää sijaishuoltoon liittyneitä haasteellisia tilanteita.

Muutos tukee aikuisjohtoisuuden toteuttamisen mahdollisuutta kaikissa sijoitusmuodoissa. Muutoksen myötä kuitenkin perhehoitajien osaamiseen ja omavalvontaan tulisi kiinnittää lisähuomiota ja muutos vaikuttaisi myös lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtäviin ja valvontavastuuseen. Lapsen näkökulmasta on kuitenkin tärkeää, että lapsella on ikätasoiset rajat myös luomassa turvaa ja joita kasvattajat pystyvät toiminnallaan pitämään johdonmukaisesti yllä.

b) Selkeyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten välistä rajanvetoa sijaishuoltopaikan arjessa? Jos ei, miten säännöksiä tulisi muuttaa?

Ehdotus selkeyttää mahdollisuuksia kasvatuksellisiin toimenpiteisiin sekä lastensuojelulaitoksissa että sijaisperheissä sekä todennäköisesti tulee vähentämään sekä laitoshoidon tarvetta että rajoituspäätösten tekemistä.

2. Hallituksen esitysluonnoksessa esitetään terveydenhuoltolakiin (69 §) ja lastensuojelulakiin (16 b §) informatiivisuonteista viittausta voimassa olevaan sääntelyyn ns. hybridiyksikköjen perustamiseksi. Mitä vaikutuksia näette ehdotuksen taustalla olevan tavoitteen kannalta?

Pykälä jättää avoimeksi useita kysymyksiä. Kohta: vaativimmat palvelut on yhteensovitettava. Mitä vaativimmat palvelut tosiasiallisesti sosiaalipalveluissa ja terveydenhuollossa kattavat? Kattavatko sosiaalipalveluissa vain esimerkiksi erityisen huolenpidon palvelun ja kuntouttavan suljetun laitospalvelun vai kattaako myös sijaishuollon kokonaisuudessaan? Entä mitä ovat vaativimmat palvelut terveydenhuollossa? Onko vaativinta esimerkiksi erikoissairaanhoidotasoinen osastohoito vai ehkä siellä vain esimerkiksi Tays:n erityisen vaikeahoitoisten alaikäisten psykiatrinen tutkimus- ja

hoitoyksikkö eli EVA-yksikön? Vai on erikoissairaanhoidon kokonaisuudessaan vaativaa palvelua terveydenhuollossa?

Onko vaarana se, että pykälä ohjaa käytännössä siihen, etteivät muut sijaishuollossa tai lastensuojelussa asiakkaana olevat lapset saa tarvittavia terveydenhuollon palveluita kuin vaativissa palveluissa olevat? Pitäisikö pykälätekstin viitata ennemmin kokonaisuudessaan lastensuojelun asiakkaana oleviin lapsiin ja nuoriin tai ainakin sijaishuollossa oleviin ja vaativampien palvelujen yhteensovittaminen olla kokonaisuudessaan velvoittavassa muodossa? Tai sitten puhua siitä, että vaativimmissa palveluissa (EVA, suljettu laitospalvelu, EHO) sosiaalihuollon ja terveydenhuollon palvelut tulee tuottaa lapsen kasvuympäristössä

a) Ovatko ehdotukset sääntelyltään selkeitä ja käytännössä toteutettavissa?

Pääsääntöisesti kyllä. Hieman epäselvyyttä jää siitä, mikä on se moniammatillinen joukko, joka arvioi ja lausuu kuntouttavan suljetun laitospalvelun tarpeesta. Lisäksi luonnosta lukiessa herää kysymys, että miten kuntouttava suljettu laitoshoidon käytännössä eroaa Evalla tuotetusta terveydenhuollon palvelusta?

b) Miten arvioitte henkilöstölle asetettujen vaatimusten riittävyttä?

Henkilöstörakenteeseen ja osaamisen edellytyksiin luonnoksessa otetaan hyvin kantaa. Henkilöstön määrälliset vaatimukset jätetään avoimiksi, mikä on perusteltua siinä mielessä, että yksiköt tulevat olemaan pieniä, jokaisen lapsen tarpeet ovat hyvin yksilöllisiä ja arviointi yhdessä hoidettavista lapsista on tehtävä huolellisesti. Tämä kuitenkin antaa Valtion koulukodeille mahdollisuuden määrittellä henkilöstötarpeen rajattomasti ja saattaa aiheuttaa hyvinvointialueiden ja Valtion koulukotien välillä ristiriitoja.

c) Ehdotuksen mukaan asiakassuunnitelma tulisi tarkistaa vähintään neljän kuukauden välein ja sen tueksi tulisi saada asiantuntija-arvio. Miten arvioitte sääntelyä lapsen rajoittamisen tarpeellisuuden arvioimisen sekä sen sisällön ja laajuuden tarkistamisen näkökulmasta?

Mikäli oikein käsitimme, niin tässä toivotaan arviota moniammatillista asiantuntijaryhmää vastaavalta taholta hyvinvointialueelta. Tämän voisi kirjata lievemmin siten, että kuntouttavan suljetun laitospalvelun jatkoa tulisi arvioida neljän kuukauden välein yhteistyössä tarvittavien asiantuntijoiden kanssa. Asiakassuunnitelma voidaan päivittää sitten tarvittaessa, mikäli lapsen tilanne sitä edellyttää. Nykytilanteessa esimerkiksi Pirkanmaan hyvinvointialueen oma moniammatillinen asiantuntijaryhmä sopii huonosti tällaisen asiantuntija-arvion tekemiseen ja on aika massiivinen kokoonpano. Eli tällaisia tilanteita varten pitäisi mahdollisesti nimetä uusi pienempi asiantuntijaryhmä, jossa myös kirjattaisiin lausuntoja tai arvioita.

Ehdotus asiakassuunnitelman kirjaamisesta: Lainsäädännöstä lapsen asioista vastaaville sosiaalityöntekijöille tulevat tehtävät ovat jo nykyisellään mittavat, joten asiakassuunnitelman laatiminen neljän kuukauden välein olisi hyvä kirjata lievemmin. Ehdotuksemme mukaan olisi riittävää, että asiakassuunnitelma päivitetään tarvittaessa lapsen tilanteen niin edellyttäessä. Kyseessä on kuitenkin palvelu, jossa lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä vaikuttaisi olevan korostettu tarve ja velvollisuus työskennellä aktiivisesti lapsen ja tämän verkoston kanssa lapseen

kohdistuvista rajoitteista ja lapsen erityisestä suojelutarpeesta johtuen. Tästä näkökulmasta katsottuna on tärkeää, että lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on mahdollisuus hyödyntää riittävällä tavalla muuta asiantuntijaosaamista arviointityössään. Kuntouttavan suljetun palvelun omien asiantuntijoiden laatima arviointi sosiaalityöntekijän tueksi on tärkeä ja tarpeellinen.

Avoimeksi jää vielä tässä kohtaa se, että missä määrin kohdassa hyödynnetään suljetun kuntouttavan palvelun omaa asiantuntijaryhmää ja –arviota?

d) Mikä on näkemyksenne ehdotetun palvelun suhteesta erityisen huolenpidon jaksoon?

Erityisen huolenpidon jaksoon esitetyt muutokset tuovat jo omalta osaltaan parannusta siihen, miten esimerkiksi käytöksellään vakavasti oireilevien lasten tilannetta pystytään turvaamaan ja luomaan edellytykset kuntouttavalle työskentelylle. Kaikkein vaativimmin oireilevat ja vakavasti päihteillä ja rikollisuudella oireilevat nuoret voisivat uudistuksen myötä ohjautua ilman erityisen huolenpidon jaksoja tarvittaessa suoraan kuntouttavaan suljettuun palveluun, mikä parhaimmillaan voisi mahdollistaa oikea-aikaisemman yhdessä paikassa tapahtuvan riittävän pitkään jatkuvan kuntoutusprosessin.

4. Esitetään muutettavaksi ja selkeytettäväksi nykyistä erityisen huolenpidon sääntelyä. Ovatko ehdotukset tarkoituksenmukaisia ja toteutettavissa käytännössä?

Kyllä

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4.

Erityisen huolenpidon enimmäispituuden pidentäminen on perusteltua ja antaa mahdollisuuden tilanteen pidempiaikaiseen pysäyttämiseen ja näin ollen on suurempi mahdollisuus siihen, että nuoren tilanne muuttuu parempaan suuntaan.

Pitäisikö terveydenhuoltolain 69§:ssä viitata erityisen huolenpidon yksikön ja kuntouttavan suljetun laitospalvelun pykäliin lastensuojelulaissa (vrt. terveydenhuollon palvelut eivät ole näiden sijaan mahdollisia).

62 ja 63§ Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoittamista koskeva päätöksenteko

Tarpeellista rajoittaa myös suhteessa henkilöihin, joita ei voida nimetä, kuten luonnoksessa esitetään.

64 ja 70 a § Tekninen valvonta lastensuojelulaitoksessa

Kameravalvonta asuinyksiköiden yleisissä tiloissa tulisi sallia. Tämä lisää laitoksissa olevien lasten ja nuorten turvallisuutta.

65 § Aineiden ja esineiden poisottaminen lastensuojelulaitoksessa

Pidetään tarpeellisenä voida panna täytäntöön rajoitustoimenpiteitä, vaikka lapsi niitä vastustaisi. Pykälässä käytetään termiä voimakeinot, joka on ehkä turhan voimakas, mutta toisaalta juridisesti melko selkeä.

66 § Henkilöntarkastus

Rahavarojen ja maksuvälineiden lisäys pykälään on hyvä ja tarpeellinen.

66 a § Henkilönkatsastus

-

67 § Omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen

-

68 § Kiinnipitäminen laitoksessa

Kiinnipidon rajaaminen lyhytaikaisiin tilanteisiin tulee mahdollisesti lisäämään terveydenhuollon arvioinnin tarvetta (ambulanssi, terveydenhuollon päivystys). Pitäisimme riittävänä, että aikaa ei rajattaisi, mutta taustatekstissä ohjattaisiin mahdollisimman lyhyisiin kiinnipitoihin. Lyhytaikaisuus olisi tarpeen myös määritellä taustateksteissä edes suuntaa-antavasti. Pykälässä käytetään termiä voimakeinot, joka on ehkä turhan voimakas, mutta toisaalta juridisesti melko selkeä.

68 a § Kiinnipitäminen lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi

Lisäys voi vähentää luvatta poistumisia ja on tarpeen mm. itsetuhoisten lasten suojelemiseksi.

69 a § Luvatta lastensuojelulaitoksesta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

Sosiaalihuollon henkilöstön on tarpeen saada poliisin virka-apua matalalla kynnyksellä niissä tilanteissa, joissa arvioidaan, ettei esimerkiksi yksityisasuntoon voida mennä ilman poliisia mahdollisen väkivallan uhan vuoksi. Häätäpaikannus on tervetullut mahdollisuus erityisesti niissä tilanteissa, joissa lapsi on välittömässä vaarassa. Palauttamisen ratkaisemisessa lastensuojeluyksikön sijaiset on poissuljettu. Sosiaalipäivystysten mahdollisen ruuhkautumisen vuoksi pitäisimme tärkeänä, että myös sijainen olisi toimivaltainen kyseisissä tilanteissa.

69 b § Lapsen kiinniotto

Lapsen kiinniottaminen julkisella paikalla sosiaalihuollon henkilöstön toimesta saattaa herättää ihmetystä yleisössä, mutta luvattomien poissaolojen katkaisemiseksi on välttämätöntä, että lapseen voidaan tarttua.

69 c § Kiinniotetun lapsen kuljettaminen

-

69 d § Perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

Sosiaalityöntekijä ei voi olla käytännön toimija lapsen palauttamisessa ja myös perhehoitajalla tulisi olla vähintään oikeus lapsen kotiin palauttamisessa, kun sosiaalityössä on tehty päätös asiasta.

69 e § Poliisin virka-apu laitoksesta ja perhekodista luvatta poissaolevan lapsen kiinniottamisessa ja kuljettamisessa

Käytännössä virka-apuun on nykytilanteessa liittynyt epäselvyyksiä, mikä on voinut kuormittaa sekä sosiaalihuoltoa että poliisiviranomaista sekä hidastaa huomattavasti lapsen kiinnisaantia. Selkeämmällä säädännöllä voidaan turvata nopeampi palauttaminen sijaishuoltopaikkaan ja näin lapsen suojelun tavoite toteutuu nykyistä paremmin.

Käytännön hankaluuksia voi aiheuttaa se, että poliisi kuljettaa vain lähimpään paikkaan ja kun lasta sieltä lähdetään siirtämään, saattaa uusi karkumatka päästä alkamaan. Tämän osalta ajattelisimme, että poliisilla tulisi olla harkintavalta ja vastuu kuljettaa vähintään lähimpään yksikköön. Jos samassa kaupungissa on vakituinen paikka, olisi viisaampaa kuljettaa siihen. Jos luvaton poissaolo ollut pitkä ja lapsen vastustaminen edellyttää poliisikuljetusta, voisi poliisi kuljettaa tarvittaessa pidemmällekin. Poliisille tulisi turvata resurssit tarpeelliseen virka-avun antamiseen.

71 § Erityiset rajoitukset kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana

-

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

-

6. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta ja täsmennettäväksi viraston nykyistä rakennetta. Vastaisivatko ehdotukset tätä tavoitetta?

Kyllä

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 6.

Esitys siitä, että lapsen palauttamisesta laitokseen ei tarvitse enää tehdä kirjallista päätöstä on perusteltu. Käytännössä päätöksiä on tehty vain harvoin ja lasta etsitään joka tapauksessa ja etsintä alkaa yleensä heti, eikä voi odottaa päätöksen tekemistä.

Eri viranomaisten roolista lapsen palauttamiseksi sijaishuoltopaikkaan on saatava selkeämpi säätely. Nykyisellään esimerkiksi lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on melko suuri rooli lainsäädännön näkökulmasta, mutta käytännössä sosiaalityöntekijöillä ei ole aikaa tai osaamista lapsen kuljettamiseen sijaishuoltopaikkaan. Luvatta laitoksesta poistuneet nuoret ovat kooltaan ja voimiltaan verrattavissa aikuiseen ja on vain harvoja tilanteita, että sosiaaliviranomaiset saisivat heidät vapaaehtoisesti palaamaan sijaishuoltopaikkaan, joten poliisin rooli tilanteessa pitäisi olla selkeä ja helpommin hyödynnettävissä. Laitoksen henkilökunnan rooli on melko selkeä ja heillä on ammattitaitoa nuoren etsimiseen ja kuljettamiseen monissa tilanteissa. Perhehoidossa olevien lasten osalta käytännössä sosiaalityöntekijän pitäisi lasta etsiä ja kuljettaa, mutta se ei ole realistista.

Hätäkeskuksen paikannusmahdollisuus on ollut huonosti tiedossa, joten siitä on hyvä saada yksityiskohtainen info ja ohjeistus.

7. Esityksen tavoitteena on vahvistaa kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen oikeutta erityiseen suojeluun. Vastaavatko ehdotukset tätä tavoitetta?

-

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 7.

-

8. Vapaamuotoiset huomiot koko esityksestä.

Koulutusta ja sovellusohjeita uudesta lainsäädännöstä tarvitaan sekä lastensuojelun henkilöstölle että perhehoitajille.

Tupakkatuotteiden pois ottaminen on kirjattu velvoittavaan muotoon, mikä tarkoittaa, ettei lapsen kanssa voi valita taistelua. Hyvä periaate on se, että tupakkatuotteet otetaan alaikäiseltä pois, mutta jonkun lapsen kohdalla voisi olla mielekästä ainakin joissakin vaiheissa "olla huomaamatta asiaa".

Lastensuojelulaki on hyvin yksityiskohtaisesti säädelty ja lastensuojelun sosiaalityöntekijän virkavastuut sekä tehtävät ovat hyvin laajat. Hallinnollisten tehtävien lisääntyminen suuntaa sosiaalityöntekijöiden tehtäviä suhteellisesti asiakkaiden kanssa tehtävästä muutostyöskentelystä byrokratiatyöhön.

Toivotaan lastensuojelulainsäädännön muuttamisen toisessa valmisteluvaiheessa tarkasteltavan kokonaisuudessaan sosiaalihuolto- ja lastensuojelulainsäädäntöön eri vuosina tehtyjen muutosten vaikutuksia korjaavien palvelujen tarpeeseen sekä näiden vaikuttavuuteen. Valtakunnallisesti näyttäisi siltä, että lainsäädäntömuutoksilla tavoiteltuja tuloksia ei ole saavutettu ja tästä syystä kokonaisvaltainen arviointi olisi tarpeen.

Toivotaan lastensuojelulainsäädännön muuttamisen toisessa valmisteluvaiheessa tarkasteltavan sosiaalityöntekijän tehtäviä, virkavastuun sekä päätösvallan laajuutta. Virkavastuu ja päätöksentekovalta on keskittynyt tällä hetkellä liiaksi lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Tämä osaltaan heikentää alan houkuttelevuutta ja toisaalta mahdollistaa sen, että lasten asioissa tehty päätöksenteko on epätasaista ja asiakkaiden asema on riippuvainen liikaa yksittäisten sosiaalityöntekijöiden arvioinnista, osaamisesta ja kokemuksesta.

Kuivasto Anton

Pirkanmaan hyvinvointialue - Pirkanmaan hyvinvointialue, Taru Kuosmanen,
sosiaali-ja terveysjohtaja